

Niels Helveg Petersen om årets fem vigtigste begivenheder:

Vores yderst følgagtige regering

RÆSONS NYTÅRSSERIE 15.12.04 | ”Jeg tror ikke regeringen har lyst til – eller åndelige kræfter til – at være kritiske overfor USA. Det er slet ikke den måde de ræsonnerer på. De er – desværre – yderst følgagtige. De udnytter nok ikke de muligheder, der er, for at øve indflydelse på processen.”

I RÆSONs nytårsserie vælger tidligere udenrigsminister Niels Helveg Petersen i dag de vigtigste begivenheder på verdensscenen i 2004. En verdensscene, hvor dollarens position som valuta #1 er truet af de kæmpestore ubalancer i den amerikanske økonomi. Hvor Kina er ved at melde sig også som en kulturel supermagt. Og hvor den forfatningstraktat, der skulle have forenet Europa, kan føre til splittelse: hvis briterne, som meningsmålingerne spår, stemmer massivt nej.

Af Clement Behrendt Kjersgaard, RÆSONs
chefredaktør

1. Prolog: Et godt råd til Socialdemokraterne
2. USA's valg: Det naturlige republikanske flertal
3. USA's økonomi: Hvis dollarens førerposition forsvinder
4. Europa: Ingen varig opdeling mellem 'det gamle' og 'det nye'
5. EU's forfatningstraktat: Hvis briterne siger nej
6. New York, Madrid og os
7. Den irakiske *fortidsknode*
8. Kina: Den kulturelle supermagt
9. Afrika og skåltalerne

Helvegs 5 begivenheder:

1. Det amerikanske valg
2. Bush' økonomiske politik og konsekvenserne for verdensøkonomien
3. EU's udvidelse – og NATO's
4. Forfatningstraktaten
5. Kinas fortsatte dramatiske udvikling

1. Prolog: Et godt råd til Socialdemokraterne

Før vi går til hvad der var de vigtigste begivenheder i verden i 2004, så må du jo være manden at spørge hvornår, der kommer folketingsvalg? Det gør der i januar.

Det er du overbevist om? Jeg anser det for at være helt overvejende sandsynligt. Det ville være mærkeligt hvis ikke det kom nu: hvad ville regeringen vinde ved at udskyde det? Jeg lægger ikke mindst vægt på at den internationale konjunktur altså ikke er særlig lystig, og at der ikke kommer mange pæne økonomiske tal i forårets løb, så jeg tror regeringen står sig ved at tage valget nu.

Hvor meget ved vi om, hvad valgkampen kommer til at handle om? Kan man sige det på forhånd? Sagtens. Der er visse hovedelementer, som jo ligger fast. Dels vil der blive gjort meget for at holde flygtninge/udlændingediskussionen fremme i overskrifterne. Det ser regeringen en stærk interesse i – ud fra flere synspunkter. For det første fordi de kan tæve socialdemokraterne på det, for det andet fordi det begrænser Dansk Folkepartis muligheder. Så ved at holde udlændingepolitikken fremme begrænser man sine tab i forhold til DF – kan måske oven i købet stjæle fra dem – og man generer Socialdemokraterne, som er så splittede i spørgsmålet. Det her er en fuldstændig spilteoretisk analyse, men jeg er ret sikker på den er rigtig, og jeg synes jeg bliver bekræftet af alt hvad der sket de sidste måneder, fra efterårets slutning til begyndelsen af vinteren: Regeringen har gjort meget for at holde udlændingedebatten *helt oppe i spidsen* af dagsordenen.

Det er vel den store nyhed i dansk politik: at det, alle for få år siden betragtede som et taberspørgsmål – et problematisk, traumatisk, ømtåleligt område, nemlig flygtninge- og indvandrerspørgsmålet, pludselig ser ud til at blive, i hvert fald for nogle partier og politikere: en vindesak. Ja, det gør det. Sådan opfatter de det. På lidt længere sigt er det selvfølgelig en klar taber – fordi det jo medvirker til at øge problemerne. Der er nogle integrationsproblemer, der bliver værre af den fokusering. Jeg blev oprigtigt bedrøvet over en lille notits: der var en indvandrepige med en god, stor stilling i et dansk firma, som forklarede at hun havde det fantastisk godt på sit arbejde. Men når hun færdedes på gader og

stræder havde hun det ikke godt og følte sig ikke velkommen. Det siger jo noget om, at integration altså ikke bare er for folk på arbejdspladsen – det er det *også*, men det er sørme også at skabe et miljø, hvor det er til for ikke-etniske danskere at være. Derfor ser jeg den dér fantastiske fokusering, som noget, der *hindrer* langsigtede integrationsbestrebelse. Men her og nu, spilteoretisk, er det klogt af regeringen at køre på indvandrerspørgsmålet. Vælgertaktisk er det uden tvivl rigtigt.

Her og nu, spilteoretisk, er det klogt af regeringen at køre på indvandrerspørgsmålet. Vælgertaktisk er det uden tvivl rigtigt.

I forhold til mediernes rolle i den kommende valgkamp: man har talt om at der sker en stadig større personfokusering i dækningen. Er det også dit indtryk? Ikke større, men fortsat *meget stor*. Der er ingen tvivl om, at socialdemokraterne vil bestræbe sig på at komme til at tale om sager – politiske *issues*. De vil især tale økonomi og beskæftigelser, og har jo udmærkede grunde til at gøre det. Det vil, for dem, være en bestræbelse ikke bare at tale om personer men om politik-indhold. For det Radikale Venstres vedkommende gør det samme sig gældende – vi vil gøre hvad vi kan for at tale om politik, også udlændingepolitik, hvor vi vil markere at vi ikke deltager i den almindelige tilspidsning af debatten, som foregår på grundlag af Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og enighed med Socialdemokraterne.”

USA figurerer prominent på din liste med begivenheder. Ifbm. den amerikanske valgkamp har man talt meget om et delt, kløvet, polariseret USA, hvor de to sider taler sig længere og længere væk fra hinanden eller ligefrem lever i to forskellige verdener. Ser vi en mini-udgave af det i Danmark? Tendensen er klar nok – ja, det mener jeg. En stærkere opdeling, en stærkere splittelse. I Danmark må man så jo altid tage den slags med et gran salt – for vi er jo fortsat et samfund med en enorm... (med et ord, jeg ikke kan lide, men som jeg ikke kan finde en bedre erstatning for): sammenhængskraft. En stor evne

eller vilje til at være samlet. Men jeg synes tendensen er klar nok: der er mere opsplnitning og på andre leder og kanter end før. Opsplnitningen i gamle dage var jo mellem landarbejderen og gårdejereren: i Morten Korch-filmene går det ofte vældig godt, men den sociale lagdeling var bestemt af ejerforholdene til produktionsjorden. I vore dage deler det sig på en helt anden måde: der er mange af dem, som i dag fører an i alt det, vi gerne vil have – skabelse af nye virksomheder; forskning og udvikling – som hører til i den progressive del af befolkningen. I gamle dage kunne man sige at de bærende lag i erhvervsøkonomien – industri og landbrug – var klassisk borgerlige: grossererne, direktørerne, gårdejerne, proprietærerne. Nu er nogle af de bærende lag i udviklingen af vores økonomi slet ikke at finde i et traditionelt borgerligt miljø: det er folk, der rejser meget; hele tiden står i kontakt med udenlandske forskere, udvikling, hvad der sker verden over – som derfor har et helt andet udsyn.

Men der er to konkurrerende logikker. I efteråret har politikerne talt meget om betydningen af forskning og uddannelse for samfundsøkonomien – samtidig nævner du selv konjunktursituationen, og der er dem, der mener at Socialdemokraternes valglykke er direkte proportional med arbejdsløsheden – dvs.: en meget traditionel politisk logik. Det er klart nok, at der kommer måske her i starten af valgkampen et nyt tema ind, som er lidt uberegneligt set fra min side: disse aftaler der nu laves om direkte lønnedgang på nogle af de klassiske produktionsvirksomheder – mejerier, slagterier. Det er jo noget, der virkelig ryster fagbevægelsen – og måske også fører til en stærkere opmærksomhed hos mange mennesker omkring den faglige organisering. Jeg tør ikke forudsige at det VIL ske – men jeg nævner det som en mobiliseringsmulighed for socialdemokraterne, som er nok så interessant.

2. USA's valg: Det naturlige republikanske flertal

Efter dette gode råd til socialdemokraterne – 2004. Hvor starter vi henne? Vi må starte med USA – det amerikanske valg. Som jo nu har lagt magten meget fast i USA de næste fire år. Hvor man jo ser tegn til (om end sådan noget aldrig er evigt!) en meget stærk republikansk

dominans af den amerikanske politik. Hvor man i andre perioder af Amerikas historie – fx i 30erne og 40erne med Roosevelt og andre – så en fantastisk demokratisk dominans, er der meget der tyder på, at det her valg virkelig cementerer et republikansk flertal, som er meget svært at slå. Det bygger selvfølgelig på meget stærke økonomiske interesser, det er klart. Det har også stærke ideologiske rødder. Et tredje komponent er de kristne moralværdier, som de opleves i USA.

Valget bekræftede, at der i dag er et naturligt republikansk flertal, hvor vi tidligere i amerikansk historie har været vant til, at der egentlig var et naturligt demokratisk flertal. Vi må regne med, at det er overvejende sandsynligt at amerikanerne vil vælge republikanske præsidenter.

Hvad med dem, der sagde at det ikke gjorde den store forskel hvem, der blev valgt – fordi USA udenrigspolitisk er bundet af en række hensyn; fordi Kerry måske ikke var så langt til venstre og Bush ikke så langt til højre; fordi så meget af indenrigspolitikken alligevel henhører under de enkelte stater. Det er jeg *helt* uenig i. Ledelse i et land er ikke kun spørgsmål om meget konkret stillingtagen til en række enkeltheder – men også de *grundsignaler*, der udsendes (som man er meget opmærksom på når det gælder virksomheder). I USA er det de konservative signalværdier, der sejrer – og der kan gå temmelig lang tid med dét, inden den bevægelse damper af. Så valget bekræftede, at der i dag er et naturligt republikansk flertal, hvor vi tidligere i amerikansk historie har været vant til, at der egentlig var et naturligt demokratisk flertal. Vi må regne med, at det er overvejende sandsynligt at amerikanerne vil vælge republikanske præsidenter.

Nogle iagttagere har sagt: George Bush må under alle omstændigheder dæmpe sin udenrigspolitiske linje. Selv han har næppe fortolket Irak sådan, at han har Iran,

Syrien m.fl. meget højt oppe på en liste over lande, der skal invaderes. Med andre ord: vi får en moderat linje. Men i det du siger lyder det mere som om valget var en blåstempling af den politik han hidtil har ført? Ja, sådan tror jeg han oplever det. Det er jeg helt sikker på. Så jeg venter nok nogle taktiske manøvreringer og pæne ord om at vi nu skal være enige og arbejde sammen... men realiteten bliver en anden: det bliver en forholdsvis robust amerikansk linje uden særlig hensyntagen til nogen andre.

Men bliver det i forhold til nogle af de eksisterende uenigheder – Irak, Kyoto etc. – eller kommer vi til at se en amerikansk regering på nye militære eventyr? Lige netop på dette tidspunkt er situationen i Irak fantastisk anspændt og selv Amerikas militære ressourcer jo spændt ganske *langt ud*. De har problemer med at holde det store antal soldater ude uden at indkalde reserver, som egentlig ikke var beregnet til den type opgaver. Det var jo et af temaerne i valgkampen: Kerry og andre sagde, at USA i virkeligheden har genindført værnepligten, fordi dem, der har meldt sig frivilligt, bliver cirkuleret og cirkuleret. Det er klart, at så længe situationen i Irak er så anspændt, at det faktisk i øjeblikket strækker amerikanernes ressourcer til grænsen af hvad de kan, truer der jo ikke nye militære eventyr.

Det lægger naturlige bånd? Det er helt sikkert – og især hvis vi ser på det mellemøstlige område. Én ting er at gå i krig med Irak--- men Iran? Som har næsten tre gange så mange mennesker og er et meget større land? Det ville ikke i dag være en militær mulighed. Så jeg tror nok, man i denne fase, hvor man har travlt med at vikle sig ud af Irak, vil se en betydelig tilbageholdenhed.

3. USA's økonomi: Hvis dollarens førerposition forsvinder

Det næste emne på din liste handler også om USA. I øjeblikket betyder Irakkrigen og Bush-administrationens økonomiske politik at verdensøkonomien virkelig står og svajer som et siv i vinden. Der er kæmpestore ubalancer i den amerikanske økonomi. Deres underskud på betalingsbalancen, som ifølge *The Economist* i sidste uge udgjorde \$1350 mia. på 2½ år. Det er noget, der ligner \$4-500 mia. om året – 6% af

bruttonationalproduktet. Det er helt uholdbart. Tilsvarende er underskuddet på de offentlige finanser også uholdbart – de finansierer det ved at sælge amerikanske statsobligationer i udlandet. Japanerne køber flittigt – har vel \$7-800 mia. liggende i amerikanske statsobligationer. Kina har store beløb – som hele Asien. På den måde finansierer kineserne og japanerne deres egen ekspansion på det amerikanske marked. Og når dollaren allerede er faldet meget er det altså en ganske kraftig justering, der i øjeblikket finder sted i hele verdensøkonomien. Et af perspektiverne er, at dollaren får en meget svagere stilling i det internationale betalingssystem. Euroen vokser i betydning, andre valutaer kan vokse – men dette kan godt blive begyndelsen til at dollarens hegemoni i internationale valutatransaktioner er forbi. Og den fordel, amerikanerne har haft af at være leverandører af verdens valuta #1, kan være under nedbrydning.

Dette kan godt blive begyndelsen til at dollarens hegemoni i internationale valutatransaktioner er forbi. Og den fordel, amerikanerne har haft af at være leverandører af verdens valuta #1, kan være under nedbrydning.

Hvilke politiske konsekvenser har det? Det er meget svært at se. Men hvis det er rigtigt, hvad der her tegner sig, kan det få meget vidtgående følger for den amerikanske valutas placering og dermed i virkeligheden på det økonomiske felt være med til at underminere USA's stormagtsrolle. Det, der er foregået de sidste par år er, med et billede fra *The Economist*, at amerikanerne har strøet om sig med checks, der aldrig er blevet indløst. Men der er en grænse for, hvor længe man kan udskrive dækningsløse checks.

Men så meget af den ideologiske opmærksomhed i den amerikanske administration har netop været rettet mod at fastholde landets magtposition. Hvis din

analyse er rigtig, hvorfor undergraver man så bevidst sin egen stilling? Jamen, jeg tror slet ikke de amerikanske beslutningstagere accepterer den her problemstilling. Det er meget kortsynet af dem ikke at se den. De har det lidt, som en på disse kanter også kendt finansminister: de lukker øjnene, ser væk fra økonomiske realiteter og siger, 'alt går fint! Det er ikke noget problem at dollaren bliver nedskrevet'. Jeg tror, det afstedkommer vidtgående problemer – at det kommer til at føre til varigt højere inflationsniveau i USA, som så igen også kan være med til at svække dollaren, hæve renten og altså gøre ekspansionen i den amerikanske økonomi meget mere sårbar.

Men hvis det er rigtigt at Bush både udenrigspolitisk og økonomisk – er så 'reckless'; hvis du har ret i den analyse, hvorfor er der ikke noget i det amerikanske politiske system, der griber ind overfor den type afvigelser fra den almindelige konsensus? Hvis det er så dramatisk? Jamen, det er der jo også. Debatten om de her forhold foregår for fuldt tryk – det er jo ikke sådan at amerikanerne, og det er jo det stærke ved det amerikanske system, ikke diskuterer disse ting. Nogle af verdens bedste økonomer ytrer sig i de her sammenhænge – hver dag ser jeg i mine amerikanske aviser, sammenhængende, skarp kritik. Det her er ikke så vanskeligt som det lyder: Bush har i den første periode af sit præsidentskab brugt den klassiske og altid fuldstændigt ufejlbarlige opskrift på ubalance i økonomien – nemlig at sætte indtægterne ned og udgifterne op. Dét virker hver gang! Jo mere man følger den politik ---- og intet tyder på han vil ændre dem --- jo større ubalancer vokser op, og jo større økonomisk tilpasning venter der.

Nogle har ham mistænkt for at gøre det med vilje: køre forbundsstaten i sæk i en sådan grad, at man en dag ikke KAN bruge den offentlige sektor til noget videre. Så der er en langsigtet, ideologisk betinget betragtning – hvor man ønsker at begrænse det handlerum, som en demokratisk præsident måtte have. Teorien hedder 'starve the beast' – *udsult bæstet*. Hvis man nedsætter skatterne og skaber en politisk situation hvor de ikke kan sættes op igen, har man sat den offentlige udgiftspolitik på slankekur. Det er jo en filosofi, der også findes herhjemme – det danske skattestop er jo sådan set udtryk for samme mekanisme. Der er da ingen

tvivl om, at sådan er der konservative økonomer i USA som ser det. Men: i det korte sigt, her hvor dollarens fald er i centrum, ser de ikke bare på det i USA med nogen som helst form for bekymring, men de ser jo at ved at lade dollaren falde er det Europa – og i et vist omfang også kineserne - der kommer til at betale. Vi kommer til at betale ved lavere eksport til USA; ved at europæiske og danske virksomheder får problemer på bundlinien. Man kan sige – og sådan tror jeg der er folk i Washington, der tænker: når europæerne ikke vil hjælpe os i Irak må vi eksportere vores problemer til dem, og dermed i virkeligheden lade dem betale indirekte.

Man kan sige – og sådan tror jeg der er folk i Washington, der tænker: når europæerne ikke vil hjælpe os i Irak må vi eksportere vores problemer til dem, og dermed i virkeligheden lade dem betale indirekte.

4. Europa: Ingen varig opdeling mellem 'det gamle' og 'det nye'

Og de næste begivenheder er jo netop relateret til Europa. Den store, lykkelige begivenhed er jo at det lykkedes EU og NATO at blive udvidet i marts og maj. Der er en ofte overset og meget interessant ting – en af mine yndlingstelser – at udvidelsen af NATO fandt sted nøjagtigt fem uger før udvidelsen af EU. Det er ingen tilfældighed. Det skyldes at amerikanerne hele tiden lige har været et skridt forud – har presset på med udvidelsen af NATO for at komme før EU. For dermed at sikre sig, at de i sikkerhedspolitikken bevarede et primat – og at NATO – og ikke EU – *blev, var og er* rammen om den europæiske sikkerhedspolitik. Det har jo for så vidt også været en dansk interesse, så der har ikke været problemer med det i den danske debat. Man skal bare notere sig det fantastiske sammenfald – at netop fem uger før EU's udvidelse 1. maj blev NATO udvidet.

Bliver det et EU, der er så stort og modsætningsfyldt – og på

udenrigspolitikken med så mange østeuropæiske lande, måske Tyrkiet også, der orienterer sig mod USA – at det ikke kan blive nogen særlig stærk udenrigspolitisk aktør? Det er jo ALTID svært for Europa at blive en stærk aktør i den hårde sikkerhedspolitik – det er kolossalt vanskeligt. Men jeg tror ikke på en sådan varig opdeling i et 'nyt' og et 'gammelt' Europa. Så længe den basale sikkerhedspolitik er i spil vil østeuropæerne se til USA: så er USA helt uundværlig for dem. Når man taler med polakker, ungare og tjekker – for slet ikke at tale om balterne - ræsonnerer de jo meget enkelt: at de eneste, som russerne virkelig til syvende og sidst har respekt for, er amerikanerne. Derfor er Amerikas tilstedeværelse i den europæiske sikkerhedspolitik fuldstændig fundamental. Men: som tiden går, og den militære trussel fra Rusland reduceres, er det jo andre ting, der kommer øverst på dagsordenen i de lande. Udviklingen i deres økonomi. Deres sociale omstændigheder. Og i den diskussion der er EU jo fuldstændig fundamental for dem.

Men de har vel en magtpolitisk mulighed her - idet Polen og andre lande, der ikke har de store økonomiske ressourcer, oplever at de på udenrigspolitikken har et magtinstrument – hvor de kan sige til tyskere og franskmænd, 'Hvis ikke vi får landbrugsstøtte, kan vi obstruere udenrigspolitikken'. Man kan forestille sig at de lande måske har det mægtigt godt med at have to magter at agere op imod – USA på den ene side og Europa som 'Tyskland-Frankrig' på den anden. Men erfaringen fra EU-samarbejdet er jo en anden – nemlig at det har en integrerende virkning.

Men hvor langt er tidsperspektivet? Det er i gang allerede. Nu forhandler man budget og budgetreform. Der står SÅ meget på spil for de nye lande i diskussionen om EU-støtte til deres udvikling, deres økonomiske interesser på landbrugsområdet etc., så selvfølgelig kan de spille på deres muligheder i det udenrigspolitiske, men den økonomiske nødvendighed gør, at de selvfølgelig er nødt til også at blive og være gode europæere – de kan se deres interesse i det. Så jeg tror ikke på den opdeling.

5. EU's forfatningstraktat: Hvis briterne siger nej

Det næste punkt på listen er forfatningstraktaten, som blev skrevet under her i november og som skal til folkeafstemninger i en række lande i de kommende år. Det bliver jo et stort, stort europæisk drama.

Det er ikke en selvfølge? Nej, det er det bestemt ingen selvfølge at det går godt. Forfatningstraktaten er stort tænkt – som en integrationsfaktor i det europæiske. Det er en traktat, jeg går meget ind for. Men den kan jo altså i sidste instans gå hen og blive noget, der kommer til at splitte Europa meget stærkt. Hvis det går sådan som opinionsmålingerne tyder på bliver den ikke vedtaget i Storbritannien, hvor der er *massivt* flertal imod. Nu er der ganske vist lang vej – briterne skal have valg i foråret; Blair er den sandsynlige vinder. Så har de EU-formandsskabet i andet halvår 05. Og så er *the game plan* tydeligvis at holde folkeafstemningen i starten af 06 – der håber Blair så, med en succes i formandskabet, at bygge et momentum op, så briterne stemmer ja.

Det er jo en risikabel strategi: for jo højere profil EU har, jo mere skeptiske kan det være de bliver. Jo, det er risikabelt – men han er jo nødt til at tage en chance. Det er jo ikke altid sådan at politikere har det valg at de kan lade være med tage chancer.

Kan Blairs problemer næsten få en EU-venlig dansk politiker til at være glad for den befolkning han har? Den befolkning vi har er jo i allerhøjeste grad præget af den meget stærke debat, vi har haft om EU, igennem årtier. Men nu har vi været medlemmer i 30 år, godt og vel, og omsider ser det ud til, at der i den danske opinion er et solidt og robust flertal for Danmarks hele og fulde deltagelse i det europæiske samarbejde.

Der er ikke noget nyt i at Storbritannien står med det ene ben udenfor – man har været vandt til Thatcher, der ifølge en tidligere dansk udenrigsminister kunne få de andre til at føle sig som uopdragne skoledrenge, når hun var i lokalet. Hvis briterne siger nej, får de en ordening - et forbehold. Mens det, der bliver rigtigt afgørende på længere sigt, i højere grad er hvornår Frankrig, Tyskland og hvem, der ellers måtte være med, mister tålmodigheden og siger: 'Nu laver vi en indercirkel – et kerne-europa – hvor I kan være med eller ej'. Det tror jeg netop er det,

der tegner sig. Hvis der skulle gå så galt, at det ender med at briterne siger nej, vil det sætte gang i overvejelserne i Frankrig, Tyskland og andre lande – 'hvad gør vi så'? I første række er svaret, at vi fortsætter på grundlag af Nice-traktaten – den er der jo, og den kan man bruge. Men på længere sigt vil det sætte gang i overvejelserne om hvordan vi finder en model, så vi ikke behøver vente på briterne. Hvordan løser vi de europæiske samarbejdsproblemer udenom Storbritannien?

Det er vel også understreget af, at briterne jo i Blair har en statsminister som jo i en del henseender har været set som Europa-venlig? Helt klart – og det har han også været. Han har forsøgt, som han sagde, 'to bring the United Kingdom to the heart of Europe'. Jeg bryder mig slet ikke om det her scenario: det ville være yderst begrædeligt. Men vi er jo også nødt til at se sandheden i øjnene: skal man vurdere det i dag er chancerne for at briterne stemmer ja ikke så store. De har virkelig en hård kamp foran sig. Jeg håber de vinder, og jeg tror de vil gøre en stor indsats – men det kan meget vel gå galt. Og det perspektiv, der så tegner sig, er at den europæiske integration – som jo ikke holder op af den grund – vil finde andre veje i løbet af de kommende år.

Det store problem med Fru Thatcher var aldrig, at de andre topmødedeltagere skulle irriteres over hendes optræden (det må de leve med, det er en rimelig byrde at lægge på dem, der bærer de gyldne kæder!!!) Næh, problemet med Fru Thatcher var jo, at husmødrene i Manchester var fuldstændigt enige med hende – hele vejen. Ikke at hun gjorde sig ud til bens, men at hun havde sin befolkning *fuldstændigt* med sig. Det er det, der nu kan give det store backlash, når man skal holde en folkeafstemning.

Hvis det sker, bliver det en ny version af splittelsen over Irak. Den uenighed vil rejse spørgsmål vel ikke mindst for de små europæiske lande: kommer man til at se et Europa med to poler, med Storbritannien som den ene, mere skeptiske og Frankrig-Tyskland som den integrationistiske pol i den anden side? For briternes vedkommende vil den pol ikke bestå af andre end dem selv. Irland er jo helt væk allerede – med deres selvstændige valutapolitik og den kendsgerning, at Europa har betydet at irernes gennemsnitsindkomst er højere end Storbritanniens.

Men hvad med danskerne? For mange danskere var det vel relativt afgørende for vores eget medlemskab i 73 at briterne gik ind? Det var det. Hele slagordet gennem 60erne var jo at vi skulle ansøge om medlemskab '*senest samtidig med briterne*'. Så vores ansøgning var tæt knyttet til den britiske, og mange af os så det som en helt naturlig ting: at Danmark, Irland og Storbritannien søgte samtidig. Den forbindelse er jo ikke nær så indlysende i dag – vi har så store interesser i det centraleuropæiske, både politisk og økonomisk, og ikke mindst i de nye lande, at en sådan automatisk dansk tilknytning til Storbritannien og den interessesfære ikke længere eksisterer.

Mange af os så det som en helt naturlig ting: at Danmark, Irland og Storbritannien søgte samtidig. Den forbindelse er jo ikke nær så indlysende i dag.

6. New York, Madrid og os

En af de andre begivenheder var terrorbomberne i Madrid. Der fik vi vel illustreret, i sammenligning med 9/11, hvor lidt sammenhængende Europa er: nok gjorde det indtryk, men det var ikke dagsordensættende udenfor Spaniens grænser. Det er jo fordi Europa har været vant til terror på en anden måde. Terrorbegivenhederne 11. september var et fantastisk chok. Jeg var i USA fra midten af september til midten af oktober i år, og det er stadigvæk tydeligt at terroren var et mægtigt chok – og, efter min vurdering, også den grundlæggende årsag til at Bush blev genvalgt. Frygten for terror – som pludselig var levende, midt i New York. Men vi har jo i Europa igennem 60erne og 70erne desværre haft masser af terroristisk virksomhed – IRA, ETA, *Rote Armee Fraktion*, vi havde vores egen lille version med Blekingegadebanden.

Men debatterne omkring islam, ytringsfrihed osv. kører parallelt i mange europæiske lande. Når der ER terrorisme,

som er inspireret af fundamentalistisk islam, skulle man formode at der opstod en mere kollektiv reaktion på tværs af grænserne? Der er der jo også – der er jo gennemført rigtig meget anti-terrorlovgivning.

Hvad var det, der gjorde at 11. september berørte danskerne mere end Madrid? Størrelsesordenen? Størrelsesordenen.

Symbolikken – det kunne jo ikke være mere symbolsk, end hvor *vore egne teknologiske vidundere bliver brugt til at torpedere og ødelægge symbolet på verdenskapitalismen.*

Men det SIGER vel også noget om den mentale afstand fra København til New York sammenlignet med fra København til Madrid? Jo, det er rigtigt. Ikke alene var 11. september et kæmpe chok og en enorm begivenhed i USA – det blev det også i Europa.

7. Den irakiske fortidsknode

Lad os lige før vi går til det sidste punkt på din liste tale om Irakkrigen. Da den sluttede sidste år, formodede du da at vi på dette tidspunkt ville have set et mere enigt verdenssamfund? At der var kommet et mere ens syn på konflikten i USA og Europa? At Tyskland og Frankrig ville have gået længere ind, at FN ville have en klarere rolle... eller lå det i kortene at uenigheden ville fortsætte? Ja, det har ligget i kortene. Jeg tror aldrig, der bliver en fælles opfattelse af Irakkrigen i Europa og USA. Og jeg tror aldrig, der bliver en stor enighed i USA selv om Irakkrigen – dens oprindelse, dens berettigelse. Det var jo et dominerende tema i den amerikanske valgkamp – og 48% stemte altså for Kerry, med hans meget skarpe kritik af Irakkrigen: både den måde den startede på, og den måde den blev håndteret på. Så diskussionen for og imod Irak vil fortsætte i årtier. Det bliver en kæmpe fortidsknode: både i forholdet mellem Europa og USA, og internt i USA.

Hvor meget har torturafsløringerne, som vi har været vidne til i løbet af i år, betydet for dit syn på Irakkrigen og dens omkostninger? Jeg havde ikke troet, det ville forekomme. Jeg må desværre sige, at det jeg finder beklageligt ved diskussionen om overgreb i fængsler, beretningerne om mishandlinger om tortur, tilbageholdelse af folk på ubestemt tid uden rettergang... årsagerne til det er efter min

mening at søge højere oppe i systemet: det ER ikke bare nogle fangevogtere, som den halve snes stykker der nu er under anklage i USA, hvoraf de første er blevet dømt. Men der har været en ret klar accept højere oppe i systemet, som vi tilsyneladende aldrig rigtig får klarlagt. Og det synes jeg er beklageligt.

Hvor vigtigt er det hvordan man opfører sig i det her, som nogle jo mener virkelig er en ny type krig – hvor man prøver at udbrede civilisationen gennem 'regime change', 'nation building' osv.? Meget vigtigt. Når man kommer og siger, at man vil skabe demokrati – og indbyggerne ser ødelæggelser, er det jo ikke nogen god reklame. Beboere i Fallujah vil have svært ved at forstå, at det vi og amerikanerne kommer med er *demokrati*. Jeg synes ikke den er en ny type krig – jeg synes snarere det er en tilbagevenden til gamle typer af krig.

Jeg synes ikke den er en ny type krig – jeg synes snarere det er en tilbagevenden til gamle typer af krig.

Hvilke begivenheder i Irak skulle kunne få Danmark til at trække sig ud? Hvis der ikke er noget demokratisk perspektiv. Hvis valgene ikke kan afholdes – eller hvis afholdelsen snarere giver anledning til mere strid, således at de demokratiske perspektiver falder væk, så er vi nødt til at overveje om vi skal være der eller ej.

Lad os sige valget går nogenlunde ordentligt, men vinderen helt entydigt er islamisk fundamentalistisk eller har andre diktatoriske træk. Så vi, sammen med amerikanerne, står som garanten for den regering, der altså er demokratisk valgt. Hvad vil situationen være da? Det er et scenario – der er sikkert 17 andre. Det er svært at tage stilling til et enkelt af dem på dette her tidspunkt.

Men du taler om et 'demokratisk perspektiv'... Ja.

Hvad ligger der i det? At der afholdes valg, som *peger klart fremad* – mod en demokratisk fremtid i Irak. Der er jo mange muligheder med det her valg: en er, som du siger, at det går

rimeligt fredeligt, omfatter næsten hele landet – også Sunni-områderne – og at der ud af det kommer en lovgivende forsamling, som kan vælge en regering, der har legitimitet og udarbejde en forfatning, der kan danne grundlag for de endelige valg i december 2005. Det er det lykkelige scenarie – og et, vi skal gøre alt, hvad vi kan for understøtte. Derfor har det også været min bestemte og klare holdning at selvfølgelig skulle vi ikke trække vores tropper ud af Irak på et tidspunkt, hvor disse valg stod for døren. Lad os håbe, det går godt.

Regeringens svar på det her er jo, at du bare ved overhovedet at nævne perspektivet er med til at sætte spørgsmålstegn ved hele processen. Det er noget sludder. Det som regeringen i virkeligheden har sagt, er, at vi helst ikke må diskutere det her. Det mener jeg er et fuldstændigt meningsløst synspunkt – og en fuldstændig illusion. Hvordan skulle man kunne undgå, at vi i et demokratisk land – hvor vores forfatning oven i købet siger, at Folketingets samtykke er nødvendigt for at sende soldater i krig – diskuterer berettigelsen i at sende vores soldater ud? Det synspunkt, må jeg sige, har jeg kun en hovedrysten til overs for.

Nu er vi jo pinligt klar over her i landet at det ikke er FN eller NATO, der er i Irak, men en koalition af de mere eller mindre villige. Det kan jo godt være, at det ikke for araberne er til at se forskel på hvornår det er 'Vesten', 'verdenssamfundet' eller andre, der agerer, så hvis man trækker sig ud af Irak og landet ender i en eller anden form for diktatur eller anarki, vil Vesten have ødelagt sin troværdighed i forhold til alt, hvad man kan udføre af demokratiske initiativer i Mellemøsten i mange år fremover? I virkeligheden ser situationen lidt anderledes ud. I Mellemøsten, hvor der jo har været meget stærke anti-amerikanske fornemmelser i mange år på grund af Israel-Palæstina-konflikten, vil hadet til amerikanerne vokse. Det, de ser, er USA, USA, USA. Det vil sådan set ikke gøre så stor forskel hvordan mindre aktører optræder.

Der er – udover Danmark – fire europæiske lande, hvor der er diskussion om tilbagetrækning, og hvor den er meget mere avanceret end hos os. Polen, Portugal, Ungarn, Holland. Efter de meldinger, der er kommet her i løbet af sidste kvartal, er det overvejende sandsynligt at disse fire lande påbegynder tilbagetrækning i løbet af

05. De har ingen folkelig baggrund for at fortsætte. Jeg bebuder ikke, at det vil ske i Danmark – jeg vil fuldstændig reservere mig muligheden for at vurdere, i løbet af foråret, hvordan den demokratiske proces i Irak forløber.

En ting er hvordan Danmark skal agere i forhold til Irak – en anden hvordan vi skal agere i forhold til vores koalitionspartner, USA. Det bliver jo en stor test for os i 05 fordi vi nu sidder i Sikkerhedsrådet. Den afgørende resolution 1546 løber et års tid – fra 8. juni-8. juni – og det må forventes at den kommer til fornyelse i rådet løbet af april-maj.

Tror du regeringen har gjort klart overfor USA hvor vi er uenige i tingene, som de foregår nu? Nej, det tror jeg bestemt ikke. Regeringen gør ikke noget som helst i den retning – det har jeg dem ikke mistænkt for.

Men det, der overhovedet skulle give os indflydelse og ørenlyd er vel at vi er med i koalition. Så det er vel en balance mellem at være loyale, fleksible og pligtopfyldende og samtidig at skulle være kritiske og selvstændige? Jeg tror ikke regeringen har lyst til – eller åndelige kræfter til – at være kritiske overfor USA. Det er slet ikke den måde de ræsonnerer på. De er – desværre – yderst følgagtige. Det, jeg siger er: de udnytter nok ikke de muligheder, der er, for at øve indflydelse på processen.

Jeg tror ikke regeringen har lyst til – eller åndelige kræfter til – at være kritiske overfor USA. Det er slet ikke den måde de ræsonnerer på.

8. Kina: Den kulturelle supermagt

Hvad er den sidste begivenhed på din liste?

Det er jo fortsat fascinationen af, hvad der sker med Kina – og hele overvejslen omkring Kinas fremtidige rolle. 2004 er et år, hvor det igen og igen er blevet bekræftet, hvor stor en rolle Kina spiller. I økonomisk henseende – det er så åbenbart. De amerikanske aviser har

rapporteret om Kinas voksende rolle som kulturstormagt i hele Asien. Amerikanerne har efter 11. september iværksat stærke restriktioner for hvilke studerende, der kan komme ind i USA: der kommer langt færre – også studerende fra Asien – til USA end før. De søger andre steder hen – og her er Kina magneten. Kinesisk sprog, kinesisk indflydelse på det kulturelle område breder sig meget stærkt: studiet af mandarin [rigskinesisk, red.] vokser i hele Asien. Man ser i stigende grad hen til Kina som den ledende magt i Asien. Som USA har haft *Voice of America* har kineserne deres radio- og tv-stationer, som er professionelle og aflyttes i hele Asien.

Man kan ikke sætte en enkelt stor begivenhed på dette her, men 2004 er endnu et år hvor det er blevet så indlysende, at en ny storspiller er undervejs. Økonomisk, sandelig også nu: politisk – og altså også efterhånden i tiltagende grad *kulturelt*.

Jeg har nok ændret holdning indenfor de sidste 5-10 år – og mener at Danmark også skal være klar til at yde bidrag til fredsbevarende operationer i Afrika, når der er realistiske projekter, hvor vi kan hjælpe.

9. Afrika og skåltalerne

En af de begivenheder, der ikke figurerer på den liste, er tragedien i Darfur-provinsen i Sudan. Nogle vil sige at det er Afrikas skæbne: at kontinentet hele tiden falder under radaren. Det gør det. Ofte, når jeg taler om Afrikas problem, nævner jeg at vores samhandel med kontinentet vel er 0,5% af vores udenrigshandel – både import og eksport. Det er jo ingenting – for 7-800 millioner mennesker er det *næsten ingenting*. Afrikas problem er, at Afrika ikke deltager i globaliseringen: de sælger ikke noget og har derfor ikke råd til at købe noget. Der ER heldigvis tegn på forbedringer: på det sidste er der kommet flere rapporter, der fortæller at der begynder at være noget økonomisk vækst. Man kan ellers sige meget for og imod økonomisk vækst--- men i tilfældet

Afrika kan man ikke sige noget *imod*. Det er simpelthen en forudsætning for, at Afrika kan begynde at vikle sig ud af sult, uvidenhed og sygdomme. Det ser ud til at det så småt er ved at komme i gang – det er *småt*, men det viser dog at det ikke er håbløst. Jeg har nok ændret holdning indenfor de sidste 5-10 år – og mener at Danmark også skal være klar til at yde bidrag til fredsbevarende operationer i Afrika, når der er realistiske projekter, hvor vi kan hjælpe.

De sidste uger har vi set uroen i Ukraine – lige på den anden side af det, der nu er vores – EU's – grænse. Hvor Afrika vel i sammenligning præcis er langt nok væk til at ikke føler det er vores hovedpine. Det er åbenbart. Det er også åbenbart, at regeringen har gennemført meget, meget store besparelser på vores ulandsbistand. Det er især gået ud over Afrika – det er en kendsgerning. Så også i Danmark er Afrika i høj grad også forsvundet ud af perspektivet. Vi har brugt penge på ældrecheck, skattestop og andre ting i stedet for ulandsbistand. I de sidste tre år har vi prioriteret indenrigske fornødenheder højere end nøden i Afrika – det kan man læse af tallene.

Er pladsen i Sikkerhedsrådet en chance til at rette op på det? Det er det da – det er godt, vi er medlem, jeg har støttet det helt og fuldt. Jeg synes også, vi på den måde har godt af at komme i nogle meget vanskelige situationer. Vi skulle som land være vel rustet til at håndtere et sådant medlemskab, selvom noget af det er besværligt, så det ser jeg meget lyst på. Og jeg håber da at al den tale, der er fra regeringens side om at gøre noget særligt for Afrika også oversættes til at man vil gøre noget, der koster noget – ikke bare holde skåltalerne, som er det, vi har set mest af.

Niels Helveg Petersen (f.1939) blev valgt til Folketinget første gang i Fredensborg-kredsen (1966-74). Siden medlem for Fyns Amtskreds (1977-93 og igen fra 1994). Fra 1968-74 politisk ordfører for de Radikale – bl.a. i Europa-sager og under forhandlingerne om den nordiske økonomiske samarbejdsaftale (Nordek). Fra 1974-77 kabinetschef for den danske EU-ambassadør Finn Olaf Gundelach. Formand for de Radikales folketingsgruppe 1978-88. Økonomiminister i KVR-regeringen fra 1988-1990; udenrigsminister i SR-regeringerne fra 1993 til 2000, hvor han udtrådte fordi han ikke ønskede at administrere de danske EU-forbehold. Som udenrigsminister var han bl.a. i 1997 formand for OSCE. I dag bl.a. medlem af Udenrigspolitisk Nævn og Europaudvalget. Hjemmeside: www.radikale.dk/helveg